

М.В. Корнєєв, канд. екон. наук, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара; Є.П. Бондаренко, здобувач, ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті охарактеризовані глобальні аспекти зростання обсягу фінансових потоків у сучасних економіках. Розкрита роль транснаціональних корпорацій як глобальних економічних агентів у процесі індукції закономірностей розвитку фінансової економіки на світову економіку.

Ключові слова: фінансова економіка, глобалізація, фінансові потоки, транснаціональні корпорації, світова економіка.

Постановка проблеми. Розвиток процесів інтернаціоналізації у другій половині ХХ ст., показав, що провідними формами інтернаціоналізації стали глобалізація та регіоналізм. Створився своєрідний ланцюжок формування економічної єдності світу – від пошуку можливостей співробітництва до взаємної адаптації, від взаємовигідних контактів до інтеграції зусиль, від обміну до взаємопроникнення, від взаємопроникнення до формування єдиного ринкового та соціального простору. Отже, як форма інтернаціоналізації глобалізація є процесом поступового утворення універсального світового середовища ринкової діяльності шляхом зниження та скасування країнами тарифних та нетарифних регуляторів зовнішньої торгівлі, лібералізації руху факторів виробництва та розвитку транснаціональних господарських структур. Глобалізація є одним із елементів механізму становлення фінансової економіки як специфічної форми організації відносин суспільного виробництва. Саме тому докладно висвітлені тільки окремі аспекти механізму формування фінансової економіки. Глобалізаційні аспекти розвитку фінансової економіки у сучасній фінансовій науці практично не розглядалися. Враховуючи інтенсифікацію глобалізаційних процесів, актуальним є визначення їх впливу на індукцію впливу закономірностей фінансової економіки на світову економіку.

Аналіз останніх досліджень. Розуміння фінансової економіки як еволюційної стадії розвитку постіндустріальної економіки виникло порівняно недавно, хоча еволюційне сприйняття економічного розвитку суспільства відображене у працях відомих зарубіжних і вітчизняних учених кінця ХХ – початку ХХІ ст. [6; 8, с. 70–71; 9, с. 4–6]. Виникнення фінансової економіки пов'язане із формуванням дифузної організаційної структури суспільного виробництва, дивізіональною сегментацією реального сектора економіки, що призводить до різкого зростання обсягу фінансових потоків, які функціонують у національних економіках. Оскільки фінансовий сектор обслуговує їх рух, то відповідно зростає і він. Якісні зміни фінансового сектора суттєво впливають на територіальний поділ праці, оскільки висока ефективність функціонування консолідованих корпоративних структур призводить до виникнення порівняно

нової його форми – міжнародного технологічного поділу праці (МТПП), тісно пов'язаного із глобалізаційними процесами [3, с. 97–98]. Відзначаючи роль глобальних економічних агентів у конвергенції розвитку окремих національних економік [1, с. 27–29], спільність тенденцій трансформації інституціональних структур національних економік [10, с. 188] або вплив глобалізації на циклічність економічного розвитку [5, с. 4–6], науковці недостатньо приділяють уваги індукції закономірностей розвитку окремих постіндустріальних економік на розвиток інших національних економік через глобалізаційні процеси.

Мета статті – визначення причин індукції закономірностей фінансової економіки у метасистему світової економіки.

Об'єктом даного дослідження є процеси глобалізації світової економіки.

Предметом дослідження – вплив глобальних фінансових потоків на розвиток світової економіки.

Виклад основного матеріалу. Поняття глобалізації з'явилося недавно, активно його почали використовувати з 1980-х рр. Проте вже на зламі століть воно не тільки впевнено увійшло до наукової та соціально-політичної лексики, але й набуло надзвичайного поширення. Причиною цього стали чинники об'єктивного характеру. Процес глобалізації розвивається стрімко як кількісно, так і якісно. Ще у 1970-х рр. економісти звернули увагу на цікаве явище в міжнародному економічному житті. Зазначалося, що, починаючи з 1950-х рр., особливо помітним стало випереджаюче зростання міжнародного товарообігу порівняно з динамікою світового виробництва [3, с. 94]. Глобалізація процесів розвитку суспільства являє собою явище вирівнювання розвитку національних економік та утворення з сукупності національних економік системного утворення – світової економіки.

Національні економіки більшості країн починають розвиватися в одному напрямку. Це пов'язано з тенденцією підтримання найбільш ефективного напрямку розвитку. Тобто переважного розвитку набувають саме ті сектори економіки, ефективність функціонування яких уже доведена в національних економіках. Водночас, оскільки економіка країн постіндустріального розвитку працює більш продуктивно, то при утворенні нових виробництв в інших країнах розвиваються такі виробництва, які стоять на початку технологічних ланцюжків. Галузева структура виробництва у світовому масштабі стає більш уніфікованою, проте фінансові переваги від галузевої спеціалізації світової економіки отримують в основному розвинуті країни.

Глобалізація економічного життя згідно із закономірностями міжнародного поділу праці та завдяки розширенню національної спеціалізації має об'єктивними наслідками збільшення сукупного світового виробництва та зростання ефективності господарських механізмів, які стають об'єктами інтеграції. Це можна пояснити тим, що фізичне розширення господарського простору дає змогу оптимізувати процеси відтворення, краще використати наявні економічні ресурси [7, с. 7–8].

Ключовий інструмент глобалізації – лібералізація не є гарантією рівномірного розподілу вигод від співробітництва, який би задовольняв усіх його учасників. Більше того, навіть сам факт збільшення валових обсягів

світового виробництва не означає покращення економічного стану кожної з країн, які беруть участь в інтеграційному процесі. Причиною непропорційного розподілу досягнутого приросту та інтеграційних переваг є передусім стихія ринку та дія законів конкуренції. Адже згідно з цими природними законами у лібералізації світогосподарських зв'язків та вжитті відповідних заходів зовнішньоекономічного регулювання з боку окремих країн заінтересовані провідні економічно розвинуті держави з висококонкурентними виробничими системами, а також держави, які спромоглися забезпечити розвиток ефективних експортно-орієнтованих галузей. Країни з неконкурентним виробництвом, а також ті, які з неекономічних причин, зокрема політичних, утримуються від лібералізації зовнішньоекономічних відносин, прагнуть зберегти ті або інші тарифні та нетарифні обмеження, захищаючи власний ринок та національні галузі.

Якісно новий, більш високий рівень міжнародного усупільнення виробництва проявився на мікроекономічному рівні в діяльності багатонаціональних або транснаціональних компаній (ТНК). Окремі приклади такого роду компаній зустрічалися ще в ХІХ ст. Але масовим явищем і вирішальною силою вони стали у 1950–1960-х рр. ТНК використовують у своїй господарській діяльності практично всі доступні форми міжнародного бізнесу. При цьому міжнародні операції включають більш широкий, ніж раніше, спектр взаємодії: торговому обміну передують і (або) супроводжує його науково-технічна, інвестиційна та виробнича співпраця.

Активне функціонування ТНК пов'язане з інтернаціоналізацією виробництва, яке передбачає встановлення стійких виробничих зв'язків між фірмами різних країн на основі поглиблення спеціалізації та кооперування. На даному етапі інтернаціоналізація виробничо-комерційної діяльності призвела до звуження природної економічної компетенції окремих держав.

Посилення діяльності ТНК пов'язане також з інтернаціоналізацією капіталу, що проявляється у посиленні міжнародного руху капіталу, перетіканні капіталу за національні межі країни, зміцненні контактів між великими банками різних країн, контролі за рухом капіталу з боку транснаціональних банків, формуванні великих ринків і центрів операцій з валютою. Зазначені процеси цілком відповідають загальній тенденції зростання обсягу фінансових потоків, що проявляється у межах метасистеми світової економіки.

Транснаціональні корпорації, розміщуючи свої філії по всьому світу, виносять процес створення продукту за межі національної держави. В такий спосіб явище транснаціоналізації сприяє залученню все більшої кількості країн до інтернаціоналізації виробництва та загальної глобалізації світової економіки. На початку ХХІ ст. практично не залишилося жодної країни у світі, яка не охоплена виробничо-інвестиційними операціями ТНК. Формуючи тісні фінансові зв'язки між підконтрольними підприємствами, ТНК закладають міцний фундамент цілісності та взаємозалежності глобальної економіки.

Усе це дає синергічний ефект, який полягає в тому, що результативність суспільного виробництва в масштабах світової системи виявляється вищою, ніж сума його результатів у межах автономно функціонуючих національних господарських комплексів, що входять в цю систему. У результаті відбувається виробничо-технологічне зближення і переплетення національних економік, зокрема і фінансове, переміщення кордонів обміну фінансовими ресурсами з міжнародного рівня до міжфірмового, міжкорпоративного обміну.

Становлення процесів глобалізації тісно пов'язане з розвитком нових форм світогосподарських зв'язків. Якщо раніше переважали товарні зв'язки, коли готова продукція з одних регіонів світу транспортувалася в інші, то при зростанні обсягу фінансових потоків зв'язки між регіонами світу стають товарно-фінансовими. Розвиток асоціацій та концернів обумовлює розширення інвестиційної діяльності у світовому масштабі. Однак кінцевим результатом діяльності для інвестора є прибуток від інвестиційної діяльності, що обумовлює спрямування фінансових потоків у групу країн з високим рівнем розвитку та надійності економіки. Водночас саме в таких країнах вартість ряду ресурсів (серед них і фінансових) надзвичайно висока. Основними інвесторами виступають США, Великобританія, Японія та Франція. Основними дебіторами також стають саме ці країни. На внутрішній обмін капіталом у групі зазначених країн припадає 2/3 всього світового обсягу інвестицій. Тим самим постіндустріальні країни виступають домінантою розвитку світової економіки.

Висновки. Сучасний розвиток національних економік характеризується трансформацією їх структурної організації, що обумовлює виникнення нових фінансових потоків та зростання обсягу вже існуючих потоків. Виникнення позитивного синергічного ефекту має наслідком організаційне оформлення фінансових зв'язків між окремими економічними агентами, зокрема і міжнародних, що призводить до трансформації структури світової економіки як метасистеми та посилення глобалізаційних процесів. Тенденції розвитку постіндустріальних економік при цьому спричиняють більш суттєвий вплив на розвиток окремих національних економік, ніж раніше. В межах метасистеми світової економіки індукуються закономірності розвитку фінансових економік через дематеріалізовані світогосподарські зв'язки при посередництві глобальних економічних агентів та глобальних фінансових ринків.

Список літератури

1. Барышева, Г. Аспекты общности экономического пространства [Текст] / Г. Барышева // Экономист. – 2008. – № 1. – С. 25–34.
2. Глобалистика [Текст] : энциклопедия / науч. редак. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. – М., 2003. – 1500 с.
3. Довгаль, О. А. Міжнародний технологічний поділ праці як синергетичний ефект глобалізації [Текст] / О. А. Довгаль, Г. В. Довгаль // Академічний огляд: економіка та підприємництво. – 2008. – № 2. – С. 94–98.
4. Клемешев, А. П. Регион в условиях глобализации [Текст] / А. П. Клемешев // Вестник ВГУ. – 2005. – № 2. – С. 22–38. – Серия “Гуманитарные науки”.

5. Козенков, Д. Глобалізація та її вплив на циклічність розвитку міжнародної економіки [Текст] / Д. Козенков // Вісник академії митної служби України. – 2007. – № 1. – С. 3–7.
6. Нельсон, Р. Эволюционная теория экономических изменений / Р. Нельсон, С. М. Уинтер. [Текст] / Р. Нельсон ; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 2002. – 536 с.
7. Новицький, В. Специфіка процесів інтернаціоналізації на сучасному етапі та геоекономічні виміри зовнішньої політики України [Текст] / В. Новицький // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2009. – № 103. – С. 4–10. – Серія “Економіка”.
8. Чешков, М. Развитие: философская идея и конкретные исследования [Текст] / М. Чешков // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 8. – С. 70–81.
9. Чухно, А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для країни [Текст] / А. Чухно // Економіка України. 2001. – № 11. – С. 4–13.
10. Banus E. Introductory report. The European Union: a Space for intercultural dialogue Intercultural dialogue [Text] / E. Banus. – Brussel, 2002. – P. 188.

Summary

In the article the global aspects of growth of volume of financial streams are described in modern economies. The role of multinational corporations is described as global economic agents in the process of induction of conformities to the law of development of financial economy on a world economy.

Отримано 10.12.2010